

A'

NEMZETEK'

SEMLEGESSÉGI VISZONYAI.

ELŐADTA

A' MAGYAR ACADEMIA' ÜLÉSÉBEN

1851. Június 23.

PAULER TIVADAR.

PESTEN,

EMICC ÉS EISENFELS' KÖNYNYOMDÁJA.

1852.

A' nemzetek' semlegességi viszonyai.

I. A' jog tárgyilag tekintve, mint az emberek' társadalmi szabadságkörét meghatározó szabályok' összege, a' társas létnek minden viszonyaira kiterjed, körébe vonja annak minden alakzatait, legelső csirájától legmagasabb sudaraig, a' házasság és szülei viszonytól kezdve a' világalma nemzetek' kölcsönös érintkezéséig; sőt minél tágasabbak, nagyobb terjedelműek azok, annál döntőbb befolyásúvá lesz; mert míg a' családi körben a' természeti hajlamok és ösztönök a' szeretet' leggyöngédebb érzelmeivel egyesülnek, ugyanazon egy nemzetnek tagjait az erkölcsök, nyelv és multak' emlékének ezer szálai fűzik egybe, és a' legidegenebb embert is embertársa' irányában az erkölcsi erénytörvény és lelkiösmeretének hangos szava szorítják korlátok közé, a' nemzetek és állodalmak' kölcsönös viszonyaiban az említett tényezők' hatása mind inkább gyengül, és majdnem kizárólag a' jog, erkölcsi hatalma' varázserejével mérsékli a' durva erőszaknak visszaéléseit, vad kitéréseit. A' jogtudományok' tehát, mellynek feladása a' jogelvek' megalapítása, rendszeresítése és kifejtése, legérdekesebb részei közé tartozik az, melly a' nemzetek' jogait tárgyalja, habár vannak korunkban is, kikre de *Groot Hugonak* háromszázad előtti állítása, miszerint némelyek a' jog' ezen részét pusztá hangnak tekintik *), alkalmazható, vannak, kik nagyobb részt rendszerek' hibás előzményeihez ragaszkodásuknál fogva, a' tudományok' országában nem átallanak kezdet fogni azokkal, kik a' gyakorlat' terén Brennsként kardjokat vetvén az igazság' mérlegébe, jogaik' határát csak erejükből mérik.

Legnyomósabb, legérdekesebb részei közé, mondám, akár becsét általában, akár hatását a' jogtudományok' többi ágaira vegyük tekintetbe; mert mióta a' wesztphaliai békekötés szorosabbra fűzé

*) De Jure Belli et Pac. Prolegom. 3.

az európai nemzetek' kötelékeit, és azon államrendszerek' alapjává vált, melyhez utóbb az újonnan keletkezett amerikai államok is csatlakoztak, az e' rendszerben uralgó internationalis elvek, az egyes állodalmak' beléletére, alkotmányi, közigazgatási és közgazdászati intézeteire, elhatározó befolyást gyakorolnak; ezen elvek' fejlődésére pedig a' tudománynak hatása tagadhatatlan. Az állodal-mak' belső jogéletét törvények, bíróságok által biztosított szoká-sok, állodalmi intézkedések szabályozzák; az európai és amerikai nemzetjog' forrását egyes szerződésekől, részletes szokásokból állanak, *Grégoire* apátnak a' francia nemzetgyűlésen 1792. tett indítványa egy általános nemzetjogi törvénykönyv' létesítésére a' terv' kidolgozásán kívül gyakorlati eredményyel nem volt¹⁾; a' massachusetsi törvényhozás' részéről, nem különben a' francia kamrában és nemzetgyűlésen legújabbán történt illynemű indítvá-nyok siker nélkül maradtak; – és a' legrészletesebb szerződési rendelvevények, leghatározottabb tartalmú szabályok biztosítékukat egyedül a' nemzetek' igazságérzetében lelhetik. A' források' ki-e-gészítése, a' jogérzület' szilárdítása, a' tudomány' legnemesebb feladásaihoz tartozik; és tanai nem is hangzottak el nyom nélkül, de *Groot*, *Vattel*, *Moser*, *Martens*, *Klüber*' munkái tekintélylyel birnak nem csak a' tudományoknak szentelt falak közt, hanem az élet' zajos hullámozó küzdelmeiben is azok előtt, kik határozólag intézkednek világrészünk' sorsa fölött. – A' jogtudomány' többi ágaira nézve pedig e' rész legalkalmasabbnak mutatkozik a' főleg Némethon' némelly jogászainál meggyökerezett egyoldalú irányok' hiányai, és ferdeségeinek felvilágosítására; mert, minekutána a' nemzetek közös törvényhozónak nem hódolnak, szerződéseik csak részletesek s kötelező erejöknek alapja nélkülözhetetlen, mind azok, kik a' nemzetek közötti jognak lételet egyáltalában tagad-ni, a' sophistáknak azon tanát: hogy a' hatalmasok' kénye a' jog-nak forrása, a' Machiavellismusnak azon alapelvét: miszerint minden szabad a' mi lehetséges, hitágazatuknak vallani, a' nemze-tek mint olyanokat jogtalanoknak mondani, és így mivel a' kül-viszonyok a' belső állapotokra is hatnak, a' jogélet' legnemesebb oldalait a' jogtörvény' hatásán kívül helyezve, azt csak a' magán-forgalom' fontos de vajmi szűk körére szorítani nem akarják, az emberi természetén gyökerező, a' kor és hatalmak' véleményeitől független általános jognak létezését, melyről már a' római jogá-szok jellemzőleg mondák: „Quod naturalis ratio inter homines con-stiluit, quod apud omnes peraeque custoditur”, és melyre vonat-kozólag Európa' legnagyobb státusférfiainak egyike, idősb gr. *Bernstoff* híres emlékiratában²⁾ állítá: „A' nemzetek' joga változ-

1) Martens: *Precis du droit des gens*. XV. és k. 1.

2) *Mémoire de 20. Juillet 1793*. Martens: *Erzähl, merkw. Fülle I. 321.1.*

hatatlan, az nem függ a' körülményektől" kétségbe nem vonhatják. Viszont e' jogrész ki is tünteti a" tételes intézvények' szükségét; ki azzal foglalkodik, mélyen érzeni annak igazságát, miként *Wenck'* jellemző állítása szerint a' böleseleti jog a' delectőhöz hasonlít, mellyet a' nagy tengeren nélkülözni nem lehet, szem elől téveszteni nem szabad, de mellyel a' hajózás' tényleges körülményei, a' szelek, szirtek, zátonyok, örvények és időjárásnak ismerete nélkül nem kalauzolhatni a' hajót rendeltetése' kötőjébe.

Midőn tehát, Tisztelt Akadémia! önök' figyelmét mai napon, a' nemzetek' irodalmunkban majdnem egészen parlagon hagyott jogára irányozni óhajtom, ebbeli terjedelmesebb dolgozataimnak mutatványául a' *semlegességi viszonyokat* szabályozó jogelvek' sommás átnézetét választám értekezésem' tárgyául; – mivel ép ezen kérdések is világos bizonyosságául szolgálnak annak, milly nélkülözhetetlenek egy részt az általános természeti jogelvek, más részt milly szükségesek a' gyakorlati nehézségek' eloszlatására, és a' részletek' meghatározására tételes intézmények,

II. Azon nemzetek, mellyek háború' alkalmával minden ellenségeskedésektől tartózkodva a' harczban részt nem vesznek, *semlegeseknek* nevezleknek. Ámbár ezen állapot' fentartására szabadsága 's függetlenségénél fogva minden nemzet jogosítva legyen, melly előbb kötött frigy, vagy államszövetségi szerződések által más nemzet' segedelmezésére nem köteleztetik; mégis az ó kor, mellynek legműveltebb nemzetének jelszava: „Cum alienigenis cum barbarie aeternum omnibus graecis bellum est” volt, ezen viszony' világos fogalmával annyira nem bírt, hogy *Wheaton* észrevételeként ¹⁾ a' latin classical nyelvben, természetének megfelelő kifejezés nem is létezik; és az újabb időben sem hiányoznak példák, hogy nemzetek semlegességük' elhagyására erőszakkal kényszerítették, sőt némellykor az a' nyílt ellenségeskedésekben részvétnél is nagyobb károk 's bajokkal járt, mint ezt *Velence'* példája a' múlt század' vége felé és *Dániáé* a' jelennek elején tanúsítja; de valamint az érintett tények meg nem ingathatják, az igazságnak szent 'elveit, úgy a' politika' követelményeit, az eszélyesség' tanácsát, a' jogelvektől megkülönböztetni szükséges. Vannak viszont esetek, miszerint bizonyos állodalmak' semlegessége szerződések által megalapítva az összes európai hatalmak' védekezése alá helyeztetett; így az 1801. évi lünnevillei békében és az 1803. birodalmi törvény által *Hamburg, Lübeck, Bréma, Frankfurt, Ágosta* és *Norimberga* németbirodalmi városok örökké semlegeseknek nyilvánítottak, ugyanaz a' *schweiczi* szövetséggel, a' *krakkói* köztársasággal a bécsi 1815. évi fejedelmi gyülekezet' határozatainál (6. 84. 92.

¹⁾ Elem. du droit international. II. 72. 1.

czikk), *Belgiommal* 1831, és 1836. évi szerződéseknél fogva történt: habár közösen elismert semlegességek sem a' birodalmi városokat, sem Krakkót a' francia, illetőleg bajor és ausztriai monarchiába! kebeleztől meg nem óvhatta; sőt történt, hogy egyes állodalmak' területi részei vagy alanyai az ellenségeskedések alól kivétetvén, a' semlegesség' jótéteményeiben részesítették, mint 1694. a' francia-spanyol háborúban *Bayonne* vidékével, és *Guiposcoa*; 1733. és 1763. az ausztriai ház és Franciaország közötti háborúkra nézve *Belgiom*, 1763. a' porosz tartományok Westphaliában, a' hétéves háborúban *Königstein* vára Szászthonban, az angol-francia háborúban gyakrabban a' halászbárkák, a' bécsi vég-nyilatkozvány' 92. cikkje szerint, *Chablais* és *Faucigny* savoyeni vidékek, a' *neufchateli* és *valengini* canton, melly 1848-ig porosz herczegség lévén, a' schweiczi semlegességben részt vett; végre legújabban a' dán-német háborúban Dániának *nyugatindiai* gyarmatai*), minél fogva a' nemzetek' jogában az *önkéntes* és *szerződési, általános* vagy *részletes, ideiglenes és örökös* semlegességet különböztetik meg.

A' semlegesség' természetéből folyó jogviszonyok' öszvege alkotja az úgynevezett *természeti* semlegességet. Fő elve: „Hogy a' semleges nemzetek minden ellenségeskedésektől tartózkodva, a' harczra vonatkozó viszonyokban az ellenséges felek' irányában tökéletesen egyenlő eljárást követni, viszont ezek amazok' állását tiszteletben tartani kötelesek.” Alkalmazása a' *segítségre, terület* vagy *kereskedelemre* vonatkozik; részletei a' gyakorlati szükséghez képest, az európai nemzetek' szerződesei, szokásai által szorosabban meghatározva és módosítva az úgy czímtett *kikötött, szerződött* semlegességet képezik (neutralité naturelle, conventionneile).

A' *segítségre* nézve a' semlegesek annak minden nemeitől tartózkodni, és cselekvő részvétben polgáraikat is gátolni kötelesek, ámbár az egyesek' minden cselekvényeiért a' kormányt felelőssé nem tehetni. Az éjszakamerikai státusok 1794. hozott 181³/₄. megerősített törvényök által minden hadikészületeket, toborzásokat területükön barátságos hatalom ellen büntettnék nyilvánítanak, és ezt legújabban a' *Cuba* elleni expedícióra nézve foganatba vevék; hasonló intézkedések foglaltatnak *III. György* britt király 59. pari. act.; 1846. évben mind a' britt, mind a' spanyol kormány polgáraikat mexikói kalózlevelek' elfogadásától eltilták, és egy a' tilalmat megszegő barcellonai hajós kapitány 1847. tengeri rablóként el is Ítéltetett. Nem tekintetik azonban a' nemzetek' szokásainál fogva a' semlegesség' megszegésének, ha egyesek mint önkénytesek (amateur, volontair) a' harczban részt vesznek, sőt a' német birodalom' 1570. törvénye azt a' német szabadság' dicséretre méltó alakjá-

*) *Wurm*: Denkw. Zeitschr. f. die gesammte Staatsw. Tub. 1851. II. 347. I.

riak monda; nem továbbá a' toborzási engedély, ha a' háború előtt kötött szerződésen alapszik vagy mind két félnek megengedtetik, mint Schweizban az előtt gyakrabban történt; sőt a' háború' kezdete előtt *védszerződésileg* lekötött hadsegítségnek kiállítása, ha a' megszabott mennyiségen túl nem terjed, a' semlegességgel, melyet illy esetben *nem-teljes, tökéletlennek* neveznek, összeütköznek nem tartatik, és csak kivételesen történt, hogy Svéczia 1788. évi háborújában Oroszhonnal, Dániát, mely az 1773. évi szerződésben kikötött segédsereget kiállította, mind addig semlegesnek tekinteni nem akarta, míg Oroszhontól kötelezettsége alól felmentve seregét vissza nem vonta *). A' segedelmezés' azon neméről, midőn a' fejedelmek pénzért seregeket átengedték, és mely hasonlólag a' semlegességgel nem ellenkezett, mai nap szólanı felesleges; a' polgári jogok' ismerete és méltánylata sokkal erősebb gyökeret vert korunk' öntudatában, mintsem hogy a' polgárzat' eszméjével olly annyira ellenkező jelenetet lehetségesnek tartanék.

A' *területre* nézve a' semleges nemzetek azt a' harcosok előtt elzárják, és területek' sérthetlenségét fegyveres erővel is biztosíthatják; a' terület' használatának átengedése átkelésekre, élelemtárak' felállítására, fõlszerelésekre mind két fél' számára csak akkor egyeztethetõ meg a' semlegességgel, ha a' terület' fekvésénél fogva a' harcosok' mindegyike e' kedvezményekben részesülhet; mert egyébként az egyenlőség' színe alatt az egyik fél' nem csekély hátrányára, ellensége több nyomós elõnyt élvezhetne: így az egyes menekvõk vagy átnyomolt seregrészeknek a' semlegesek menhelyet nyújthatnak, a' hajók' horgonyozását, kitatarozását, de nem új fõlszerelését, a' kalózhajók által a' hadtörvények' értelmében zsákmányolt martalékhajók eladását megengedhetik. Ezen elvet még ollyan állodalmakra nézve is, melyeknek kormánya törvényesnek el nem ismertetik (mint az amerikai britt háborúban a' németalföldi státusok *Jones Pál* híres amerikai kalóz, úgy szintén a' dán kormány 1793. a' francia kalózkok' irányában), sértetlenül tárták fenn; míg napjainkban Lübeck' városa' „*Van der Tann*” schleswig-hollsteini hajó iránti eljárásában, melynek a' semleges kikötõt odahagyni kellett és csak légbe-rõpítése által került el elfoglalását, a' semlegességi elvek' olly tulszigorú alkalmazását szemléltük, melyet még más körülményekben sem lehetett volna igazolni. Szerződésileg elõbb kikötött kedvezmények' teljesítése a' semlegességgel nem ellenkezik; így az éjszakamerikai státusok 1778. szerződésökben a' francia kalózkok és martalékhajók' horgonyozhatását, elleneiknek pedig kizárását ígervén, a' forradalmi harcban ezen elvöket szigorúan fentarták, egyébiránt a' legnagyobb részrehajlatlanságot tanúsítván.

*) *Martens*: Erzähl, merkw. Fälle. I. 308. I. *Martens*. Ch. Causes celebr. du droit des gens. II. 375. I.

A' harczoló felek viszont a' semleges területnek sértetlenségét elismerni, a' szükségállapotban történt átkelésnél a' költséget teljesen megtéríteni, a' semlegesek iránt minden, ellenségeskedésektől tartózkodni kötelesek, minélfogva a' semleges területen lévő ellenséges személyek és javak, úgyszintén ellenséges területen a' semlegesek' személyei és ingóságai, ha ellenséges célokra nem fordíthatnak, minden erőszakoskodásoktól mentek; innen a' porosz kormány 1805. oct. 14. kelt jegyzékében *Bernadatte* hadtestének az ansbachi herczegségen történt átkelését joggal nemzetjogi sértésnek tekinté, és a' szövetséges seregek' átmenete 1814. *évben Basel, Laufenberg* és *Schaffhausennél* hasonlólag annak tekintendő; – azért továbbá minden ellenségeskedéseknek semleges területeni kikerülése végett a' semleges kikötőben létező ellenséges, hadihajók bejelentett hajók' elébe nem vitorlázhatnak, azokat 24 óra' lefolyta előtt nem is követhetik, mely határidő az afrikai barbareskek' hajóira nézve 36–48 órára terjesztetett, a' semleges területhez tartozó tengerrészekben zsákmányolt hajók' visszaadása határoztatik, és a' semleges hajóknak zár alá vétele, kivéve a' vég szűkség' állapotját, tilalmasnak tartatik.

III. Legszővényesebbek azonban a' semlegesek' *kereskedelmi viszonyaira* vonatkozó kérdések; mert, habár a' természeti igazság' elvei szerint két nemzet közt támadt háború, harmadik részt nem vevő nemzetnek jogait, kereskedelmi szabadságát nem csorbíthatná, és még a' hadszerekkeli üzlet sem, ha mind két nemzet' részére történik, a' semlegesség' kötelességeivel rendszerint nem ellenkezik, a' harcz' céljai' sikeresebb elérése végett az európai nemzetek' szokásai és szerződésai, ezen szabadságot szűkebb körre szoríták. De míg a' szárazföldi kereskedelemre nézve eléggé határozottak a' gyakorlatnak az elvei, a' tengeri világkereskedelem' olly nagy fontosságú viszonyaiban, az érdekek' éles ellentéténél fogva, a' legnagyobb bizonytalanságokra akadunk, mellyeknek kiegyenlítésére sem a' szerződések, sem az ingadozó 's változó gyakorlat biztos fonalat nem nyújtanak; minélfogva *Klüber* egy általános tengeri törvénykönyvnek megalapítását méltán fölötte kívánatosnak itélé *).

A' *szárazföldi kereskedelemre* nézve kétségbe nem vonatik, miszerint a' harczoló felek semleges területen kereskedéseket folytathatják, és a' semlegesek is szabadon szolgáltatják át áruikat az ellenségeskedők' területére; – az ellenség azonban az általa megszállott tarlományokkali, úgy szintén az ostromolt vagy ostromzár alá vett helyekbeli kereskedést tilthatja és gátolhatja, a' hadszerekkeli üzlet pedig, minthogy azok a' harcz' céljai' elérésére közvetlenül vonatkoznak, egyáltalában tilalmasnak tekintetik.

*) *Europ. Völkerrecht*. II. 292. §.

A' *tengeri kereskedést* illetőleg azonban mind a' terület' átvitt fogalmára, mind az ostromzár és hadszerekre nézve annál nagyobbak a' nehézségek, minél inkább különbözik a' tengeri harczjog a' szárazfölditől; mert míg szárazföldön rendszerint a' magánbirtok sérthetetlenek, ismertetik, tengeren a' hajók' elfoglalása, kereskedelem' gátoltatása, kalózlevelek' kibocsátása annak daczára, hogy ellene tekintélyes szózatok emelkedtek*), általánossá vált, és a' harczoló felek' ezen állása viszhatással volt a' semlegesekre is. De lássuk immár a' részleteket.

A' semleges hajót a' nagy tengeren hona' területi részének tekinthetni, azon tehát a' fennebb felállított elv szerint az ellenséges szállítmánynak, és viszont semleges szállítmánynak ellenséges hajón is mentnek kellene lenni; de mivel a' tengeri háború' fő czélja az ellenséges vagyonnak megsemmisítése: az európai nemzetek' gyakorlata az észjog' érintett szabályától eltért, úgy hogy e' tekintetben két ellenkező elvnek tusája és időnkénti diadala keletkezett.

A' *Consolato del mare* nevű tengeri törvény, melyet némelyek a' VII. Gergely által 1075. megerősített *pizaij* ogból származtatnak, mások spanyol eredetűnek mondanak, melly a' kereszt-hadak' alkalmával 15 állodalom által elfogadva a' XVII. századig Olasz-, Francia- és Spanyolországban köz elismeréssel bírt, és a' britt törvényhozásnak jelenleg is alapját képezi, 273. cikkjében a' semleges szállítmánynak sérthetlenségét vezérelvül tűzvéni ki, állítá: miszerint a' semleges lobogó nem fődözi. az ellenséges szállítmányt, de az ellenséges hajón lévő semleges szállítmány sem tekinthetik igazságos zsákmánynak. A' szállítmány' illetékessége volt tehát a' döntő ismérv, szigor az ellenség, méltányosság a' semlegesek iránt a' *consolato*' vezéreszméje.

Miután utóbb a' törökök' hatalmaskodásai a' szárazföldi indiai kereskedést mind inkább nehezítették, Amerika' fölfedezése, az indiai tengerút' feltalálása, a' kereskedés' irányát megváltoztatá, és a' tengeri forgalmat azelőtt alig sejdített fontosságra és terjedelemre emelé, annak háború' idejéni folytathatása mind inkább nagyobb érdekűvé vált, ez legkönnyebben a' semleges lobogónak védernyőzete alatt létesíthetőnek látszott; minél fogva Angolhonnak a' XII. században némelly spanyol városokkal kötött szerződése, nem különben a' török portától IV. *Henrik* francia király által nyert kedvezmények' nyomán, a' XVII. század' elejétől leginkább Németalföld azon elvnek szerződési megalapításán működött: „Hogy a' lobogó fődözi a' szállítmányt, és a' hajó' elkobzásával elkoboztatható a' szállítmány is.” Ezen működései annál nagyobb sikert arattak, mi-

*) *Franklin, Busch, Napoleon, Massé, Reddie 'stb. Wurm: Denkw. i. h. 315. J.*

vel ezen elv szerint az ellenséges felek semleges lobogó alatt folytathatták kereskedésüket, a' semlegesek pedig hajózásuk' felvirágzását előmozdíthatták; a' semlegesek áruikat ellenséges hajókon úgy is ritkábban szállították, és az új elvnek e' tekintetbeni látszólagos szigora az által is enyhült, hogy csak a' hadüzenés után elszállított áruk tartattak elkobozhatóknak. Innen magyarázható, hogy az új elv minél nagyobb kiterjedést nyert, és 1642–1780-ig *Buscli* számítása szerint 51 kereskedelmi szerződés közül 36-ban érvényesnek elismertették; – de a' többi szerződésekben az ellenkező elv fentartott, azon állodalmakra nézve pedig, melyek közt okleveles határozványok nem léteztek, fenmaradt a' régi bizonytalanság. Sőt érdekeik' követelményei szerint a' nemzetek majd az egyik, majd a' másik rendszerhez ragaszkodván, az innen eredt bonyodalmak és a' semleges kereskedés' háborgatásai főleg azólta legnagyobb mértékben öregbültek, miólta Britannia tengeri túlsúlyánál fogva ellenségei' kereskedelmét megsemmisíthetvén, a' magáét pedig saját erejével is, semleges lobogó' segítségével nélkül védelmezhetvén, a' *Consolato del mare*' elvét szokás által megállapított általános szabálynak vitatá, mellynek ellenkezője minden nemzet' részéről különös szerződések által bebizonyítandó *).

Nem csekélyebb nehézségekkel járt az ostromzár és hadiszerek körüli elvek' megalapítása; mert, míg egy részt a' nemzetjog' általános elvéül elismertették, miszerint ostromzár alatt csak azon helyek vannak, mellyek ellenséges hajók vagy ütegek által valószálgal úgy körülfogalvák, hogy veszély nélkül a' be- vagy kivitorlázást meg nem kísérhetni; – az ostromzár továbbá a' tettleges elzárás' időpontjával kezdődik, és kizárólag azon hajók mint az ostromzár' megszegői koboztathatnak el, mellyek tudva és akarva a' zárvonalon áthatni törekedtek: a' múlt század' vége felé az amerikai szabadságháború' kitörése után, a' brittek követvén Svédhonnak 1590., Németalföldnek 1652. évi szigorát, az ostromzár' fogalmát olly tágasan magyarázák, hogy egész országokat és azoknak minden kikötőit zár alattiaknak nyilatkoztatták, és 1785. *Mariot* inartalékbíró azon elvet vitatá, miszerint Britannia természeti fekvésénél fogva ostromzár alatt tartja Francia- és Spanyolország' minden kikötőit. A' zár' létesítését azon időponttól számíták, midőn az a' semleges hatalmagnak tudomásul adatott, fentartására néhány hadihajók' czirkálását elégségesnek állíták, és ennél fogva minden hajót, akárhol találtassék, ha irományaiból kiviláglik, miszerint az ostromzár' bejelentése után útra indulván, az alá vett országba készül, a' befejezett és csak megkísérlett büntény közötti különbségnek teljes mellőzésével, zsákmányként elkobozandónak vitattak,

*) Csak kivételkép engedek meg a' brittek 1805., hogy a' nyugatindiai kikötőkben a' semlegesek ellenséges árukkal kereskedhessenek.

és illy módon a' semlegeseknek kereskedelmét majdnem végkép lehetetlenítették.

A' hadiszerekkel kereskedés általában tilalmasnak tartatott, annak nyomára már a' római jogban akadunk (c. 2. C. quae res export, non debeant); – a' kánoni jog azt a' hitetlenekre nézve egyházi kizárás' büntetése alatt tilalmazá és a' hadi dugárúk közé a' fegyvereket, vasat és hajóépítési fát sorolá (lignamina galearum) (c. 6. 12. 17. X. de Judaeis et Saracenis, c. 1. Extrav. com.–), csupán kivételként Angolhon' 1468. szerződésében Bretagne' fejedelmével, és Portugalliáében Németalfölddel 1661. a' fegyverekkel kereskedés megengedetett. De a' *dugárúk' fogalma* körül régóta szétágaznak a' nézetek; már *de Groot*, annak szorosabb meghatározása végett, a' dolgokat három osztályra, nevezetesen olyanokra, mellyeknek csak a' háborúban, vagy abban egyáltalában nem, vagy a' háborúban és azon kívül is, hasznát vehetni, sorolá; az első osztályúakat mindenkor, a' másodrendűeket soha, a' harmadikhoz tartozókat szükség' esetében elkobozhatóknak mondja. De már *Binkershoeck* kimutatá ezen osztályozásnak nehézségeit *), és gyakorlatban a' semlegesek a' dugárúk' körét szűkebbre szorítani, a' harczolók azt rendesen kiterjeszteni óhajták; mert míg amazok csak az úgynevezett *közvetlen* dugárút ismerék el, és ahhoz több szerződések' nyomán a' szoros értelemben vett fegyvereket, tehát ágyúkat, puskákat, pisztolyokat, taraczkokat, vérteket, kardokat, dzsidákat, töltéstartókat, nemkülönben a' hadi löszereket, mint bombákat, gránátokat, golyókat, löport, kovákat, kanóczokat, salétromot, kénköt, sőt némely fölszerelési eszközöket is, mint nyergeket, kantárokat számíták, addig a' harczoló felek, kik rendszerint egymás' hajóhada" és kereskedelme' megsemmisítésére törekedtek, az úgynevezett *közvetett* dugárúk' fogalma alá a' hajók' építésére megkívántatott fát, köteleket, vitorlavásznat, vasat, ólmot, kendert, szurkot, gyanát, kátrányt, sőt némellykor a' ruházati és élelmi szereket és lovakat – Svédhon 1788. a' vert pénzt is – sorolák, azt még az esetleges dugárúk' fogalmával, mellyek a' fenforgó körülményeknél fogva az ellenség' hadi céljai' előmozdítására szolgálhatnak, megtoldák, sőt különféle ürügyek alatt, mint hajdan fényszakában a' hanzai szövetség, 1681. XiT. *Lajos*, a' XVII. század' elején Németalföld, az ellenségekkel kereskedést végkép megtilták. – Növeszté a' semlegeseknek panaszait az alkalmazott fenyítéknek szigora, mellynél fogva gyakrabban tekintet nélkül a' dugárúk' természetére nem csak azoknak, hanem az összes szállítmány és hajónak elkoboztatása jogosnak állítatott.

Minthogy azonkívül a' hadi dugárú és ellenséges szállítmá-

*) *Grotius*: De Jure Belli et Pacis, L. III. c. 1, §. 5. *Binkershoeck*: Quaest. Jur. Publ. L. I. c. 10.

nyok' fölfedezésére, és állobogókkali visszaélések" meggátlására, a' harczoló felek' részéről az ellenörködés nélkülözhetetlen, a' semleges hajók' *motozása* körüli eljárás új súrlódásokra szolgáltatott alkalmat; mert habár szükségét mindnyájan elismerék, és az iránt sem volt kétség, miszerint annak csak az ellenséges fél' tengeri területén vagy a' nagy tengeren, semmiképen azonban semleges tengerreszen történni szabad; a' motozás' jele lövéssel adatik, az a' papírok és okleveleken kívül, kétséges esetekben a' hajó' szállítványára is kiterjesztethetik, az ellentállási vagy kikerülési kísérletnek következmény' e a' hajó' elfoglalása és martalékbírótság elé állítása; mégis, mivel ez a' hajó' fölmentése' esetére is főleg a' fölebbezes végeit számos költséggel és idővesztéssel jár, a' semleges nemzetek kereskedelmi hajóikat az állodalom által kirendelt hadihajók által rendeltetésök' helyére kísértették. A' hadi hajó' parancsnoka kötelességében áll az elvitorlázás előtt magának a' felől szereznii meggyőződést, hogy a' kíséretében vitorlázó hajókon dugárúk nincsenek; azért a' kíséret alatt lévő hajóknál a' motozást főleg Hollandia' unszolására a' XVII. század óta a' semlegesek fölöslegesnek, sőt lobogójuk' sértésének tartván, a' hadi hajó' parancsnokának szavát elegendő biztosítéknak állíták; de a' hétévi háború alatt már a' brittek a' motozást akkor is szükségesnek tartván, ezen elvöket az amerikai harcz alatt újra alkalmazni, a' francia háborúkban pedig legnagyobb szigorral gyakorolni kezdek. — Ennek következtében több összeütközések támadván, valahányszor a' kíséző hadihajó a' motozásnak ellenszegült, annyiszor a' kíséret alatt lévő hajók elko-boztattak. Nevezetessekkó lettek főleg *Biland* holland tengernagy' esete, ki 1778. ellenzván a' motozást, legyőzetett, kísért hajói elko-boztattak; 1798» Ulla Fersen svéd fregatta' parancsnoka, *Cederström*, mivel az angol motozást erélyesen nem ellenzé, honában halálra és kegyelmezés'utján örökös fogságra Ítéltetett, míg az angolok ellentállási kísérlete miatt a' hajókat martalékuknak tekintették; — 1800. évben pedig Freya dán és Maria svéd hadihajók el-lenezván a' motozást, kísért hajóikkal együtt elfoglaltattak; mik a' semlegesek' elkeseredését nagy mértékben növelek. Azonkívül a' motozás körüli kérdések arra is szolgáltak alkalmul, miszerint kétségbe vonatott: valljon a' hadi lobogó elégséges-e hadhajói minőség' bebizonyítására? továbbá valljon ellenséges hadihajó' kíséretében vitorlázó semleges hajók elfoglalhatók-e? mint ezt a' dánok 1810. néhány éjszakamerikai, britt kíséret alatt vitorlázó, hajókkal tevék. Ez utóbbi kérdés elvileg el nem döntetvén, csak 1830. az éjszakamerikaiak' általános kármentesítésével egyenlítettett ki; az első kérdés pedig Saint Jean dán naszádnak 1762 a' spanyolok által, minthogy löszerekkel Gibraltól felé vitorlázóit,történt lefoglaltatása szolgáltattott alkalmat; a' kérdés az elv' eldöntése nélkül a' hajó' el-bocsátása által hasonlólag mellőzve lőn.

IV. Ezen elvbeli kérdések főleg a' múlt század' vége felé mind inkább súlyosabb alakban tűnven fel, több kísérletek történtek vég megfejlésökre. Legnevezetesebb Oroszhonnak 1780. február' 28. kelt nyilatkozványa, mellynek titkos indokát: gróf *Paninnak*, az angol követtel szorosabb viszonyban létező herczeg *Potemkin'* befolyásának egyensúlyozására irányzott törekvései képezek; abban t. i. Oroszország elvül jelenté ki, miszerint a' semleges lobogó fődözi a' szállítmányt; hadi szereknek csak azok tekintethetnek, mellyek az 1768. évi orosz-angol szerződésben azoknak elismertetnek, végre hogy az ostromzár csak ottan létezik, hol a' kikötő hadihajókkal vagyon körülvéve; és ezen elvei' általános elfogadására és hajóhadak általi védelmére Európa' minden semleges nemzeteit felszólítá. – Indítványa általános viszhangra talált, és Dánia, Svédhon, Poroszország, Ausztria, Németalföld, Portugallia, Nápoly által szerződésileg elfogadva, a' történetben nevezetes „*fegyveres semlegességnek*” alapjává vált; rendszerét a' harczoló felek közöl Francia-, Spanyolország és Éjszakamerika magukénak vallák, egyedül Britannia nem javallá, hanem kitérőleg válaszolván, a' kötött szerződések és nemzetjogi gyakorlathoz ragaszkodott; alkalmazásban azonban, nehogy ellenségeinek számát növelje, elveinek szigorát tetemesen módosítá. De ezen rendszernek elvei a' versaillesi béke után csak hamar feledékenységre mentek; már 1788. Svéd- és Oroszhon egymás közötti harczukban eltávoztak azoktól, a' francia forradalom' kiütése után pedig Orosz- és Poroszhon Britanniával kezet fogva, Franciaország' irányában a' legszigorúbb eljárást követvén, – egyedül Svédhon és Dánia 1794. évi szerződésökben törekedének fentartani semlegességi jogaikat. – 1800. évben ugyan *I. Pál* orosz czár fölélesztő ismét a' „*fegyveres semlegesség*” rendszerét, és annak fentartására Svédhon-, Dánia- és Poroszhonnal szövetkezvén, elveit azzal bővítette, hogy az őrizet alatt vitorlázó hajók' motozását a' hadihajó' parancsnokának becsületszava pótolja, és az ostromzár' megsértése a' zárvonat' csel vagy erőszakkali áttörésének kísérletében áll; – de Angolország' ellenséges intézkedései, mellyeknél fogva az orosz, svéd és dán hajókat zárlat alá vette, Dániát pedig hajóhadával megtámadta, leginkább pedig *I. Páfaak* még azon évben bekövetkezett erőszakos halála véget vetettek csirájában ezen rendszernek. Utódja *I. Sándor* már 1801. évi szerződésében Britanniával azon elvtől, hogy a' lobogó fődözze a' szállítmányt, elállott, a' kíséret alatti hajók' motozását nem ugyan kalóznak, de hadihajóknak megengedé, a' dugárúkra nézve pedig a' szerződések' rendeleteihez általában, határozottabb körülírás nélkül, ragaszkodott.

Ekként vége szakadván a' semlegesek' kereskedelmi érdekeinek megóvására kötött szövetségnek, 1803. év óta Britannia mekig soha nem tapasztalt kiterjedésben és szigorral alkalmazá érintett

elveit, Franciaországnak minden kikötőit ostromzár alá helyezvén, és az azzali kereskedést általában tilalmazván; mit *Napoleon* 1806. évi berlini, 1807. évi milanói és trianoni rendeleteiben a' *continentalis* rendszer által viszonzott, mellynél fogva minden kereskedelmet és közlekedést Britanniával, sőt még az üzletet britt természetű- és gyártmányokkal is tilalmazván, a' tartományaiban létező angolok' letartóztatását, az angol portékák' elkobozását rendelé; mire Britannia hasonló szabályokhoz Franciaország és szövetségesei ellen nyúlván, a' tengeri és közvetve szárazföldi kereskedés' vég enyészétéhez közeledett, midőn Napoleon' legyőzésével a' continentalis rendszernek, mellynek elveit 1807. Oroszhon, Dánia és Poroszország, 1809. Ausztria, 1810. Svéczia elfogadák, vége szakadt.

Azólt a' tárgyalt vitálpontok elvesztvén közvetlen gyakorlati életet, eldöntetlenül maradtak; az utolsó évek' harczi színterénél fogva, e' tekintetben kevesebb befolyással voltak. Az egyes nemzetek kereskedelmi érdekeiket részletes szerződések által törekedének biztosítani, mellyekbe nagyobb részt ugyan enyhébb, a' semlegesekre nézve kedvezőbb elvek iktatvák, névszerint az éjszak-amerikai állodalmak újabb szerződéseikben Spanyolhonnal, a' közép-es délamerikai köztársaságokkal, a' szállítmánynak fődőzését a' labogó által elvként jelenték ki, csupán azon nemzetekre nézve hátróznán kivételt, mellyek maguk saját háborúikban az ellenkező elvnek hódolnak; – de általános vagy egyértelmű egyezkedéseket hiába keresnénk. Ha tehát ismét megdördülnének a' nagy Ocean' síkjain az ágyúk' érczhangjai, fölmerülendek ezen kérdések régi alakjokban; sőt ha visszatekintünk némely jelenségekre, névszerint: hogy az ostromzár béke' idején hadizenés nélkül, Britannia' részéről 1836. Új-Granada, 1850. Göröghon, 1851. San-Salvador ellen, Franciaországról 1838. Mexico és Buenos-Ayres ellen a' semlegesek' nem csekély kárával alkalmaztatott, ésígya' harczjog' vég eszközei béke' idején teljes szigorral fogantatba vétettek, ha visszaemlékezünk azon szenvedélyességre, mellyel a' motozási jog körüli kérdések az utolsó évtizedben ámbár a' rabszolga-kereskedés' meggátlására életbe léptetve, főleg Franciaországban tárgyaltának, és fontolóra vesszük, miszerint a' dán-német és osztrák-szárдинiai harczban tapasztalt enyhébb gyakorlat, csak az akkori körülményekből veszi magyarázatát: méltán tarthatni, hogy felmerülések még metszőbb, ridegebb alakban történendik, mint azelőtt; minden esetre azonban, minthogy a' kereskedés' külön ágai szorosabban fűződtek, élénkségök a' közlekedési eszközök' könnyítése és gyorsítás által nagy mértékben növekedett, sokkal érzékenyebben Európa' szárazföldi tartományaira nézve, mint azelőtt.

Forrásai ezen szomorú állapotnak legtöbbsnyire a' nemzetek' önzésében rejlenek. Innen magyarázható miként ugyanazon nemzetek, mint a' Hanza, Frankhon érdekeik' követelményeihez képest a' leg-

ellenkezőbb eljárást követték; – elejét tehát csak a jogerzületnek szilárdítása által vehetni, ezt eszközölni a tudománynak feladása; világosító szövétnekénél fogva a jogrendszer többi részeiben gyökeres átalakítások történtek, melyek még fél század előtt kivihetetleneknek tartattak. Állításom bizonyosságául szolgáljon az állodalmi és büntetőjog átídomítása; miért nem remélhetnők azt, habár lassankint, a nemzetek jogában is? az nagy részt úgy is a természeti igazság'szent elvein nyugszik, minélfogva a híres *Portalis* jellemzőleg állítá: „Miszerint a nemzetek joga nem a tétéles rendeletekből, hanem azok a nemzetek jogából veszik eredetöket.”

Érzik ezt mélyen a közelebbről érdekelt nemzetek jogtudósai; kitünő szorgalommal művelik napjainkban a jogtudomány ezen részét, mellynek legújabb irodalmában, hogy régiebb koszorús íróinak neveit elhallgassam, *Kluber*, *Martens*, *Saalfeld*, *Günther*, *Heffner*, *Gagern*, *Kaltenborn*, *Pohls* német, *Rayneml*, *Ortolan*, *Hautefeuille* francia, *Oke-Maning*, *Reddie*, *Archer-Pols on*, *Wild-mann* angol, *Pando* spanyol, *Pinho-Fereira* portugalli, *Fincali*, *Luchesi-Palli* olasz szerzők nevei mellett, – *Wheaton* éjszakamerikai híres státüsferfi és *Bello* délamerikai író” neve egyaránt tündöklök.¹⁾

És habár nekünk magyarokul jelen helyzetünkben kevesebb befolyásunk lehetne is e jogrész kifejtésére: az európai jogéletnek ezen fontos tényezőjétől nem vonhatjuk el figyelmünket; szorgosabb művelése, ha egyéb eredményyel nem volna, megóvandja jövendőre is jogászainkat a német jogiskolák túlzásaitól, és megerősítendi a jogtudomány alkatelemeinek természetes viszonyairól ép s józan nézeteket; mert, hogy az éleseszű *Feuerbach* szavaival záram be értekezésemet: „A tapasztalati ismeretek a jogtudománynak testet adnak, a bölcseletiek lelket; – amazok nélkül szétfoszló rémképpé, ezek nélkül élettelen,lelketlen csontvázzá válik; – bölcselet nélkül a jogtudomány kábasággá, tapasztalás nélkül örültségé fajul; a jogtudós tapasztalati ismeretek hiányában ábrándozó fecsegővé, bölcselet nélkül pedánsná vagy barbárrá lesz”²⁾.

¹⁾ Munkáik czímeit lásd: Jog- 's államt. Encyclopaediám' 203. §.

²⁾ Üb. Gesetzgeb. u. Rechtswissenschaft. 57. I.